

NIJZ

Nacionalni inštitut
za javno zdravje

Stoletje izkušenj za zdravo prihodnost

Svit

DRŽAVNI PROGRAM
PRESEJANJA IN ZGODNJEGA
ODKRIVANJA PREDRAKAVIH
SPREMENB IN RAKA NA
DEBELEM ČREVESU IN DANKI

Onkološko genetsko svetovanje in testiranje – dedni rak debelega črevesa in danke

doc.dr.sc. Mateja Krajc, dr.med.
specialistka klinične genetike in javnega zdravja
vodja Oddelka za onkološko klinično genetiko
Onkološki inštitut Ljubljana

Svitov dan, 14. december 2023

KDAJ POMISLIMO NA DEDNI SINDROM ZA RAKA DČD?

- Bременilna družinska anamneza
- Bolnik z rakom (nizka starost ob diagnozi, diagnoza več primarnih rakov)
- Bolnik s polipi (več kot 10, pomemna je histologija)
- Histološki izvid (izpad barvanja MMR beljakovin, značilen histološki tip)
- Izvid genetskega testiranja tumorja, kjer je ugotovljena PR, ki bi lahko bila tudi zarodna

KLINIČNE ZNAČILNOSTI

- približno 5-10 % rakov debelega črevesa in danke (RDČD) nastane zaradi zarodne genetske okvare
- največkrat se deduje avtosomno dominantno
- obširna družinska anamneza, zbolevalo mlajši, lahko z več raki

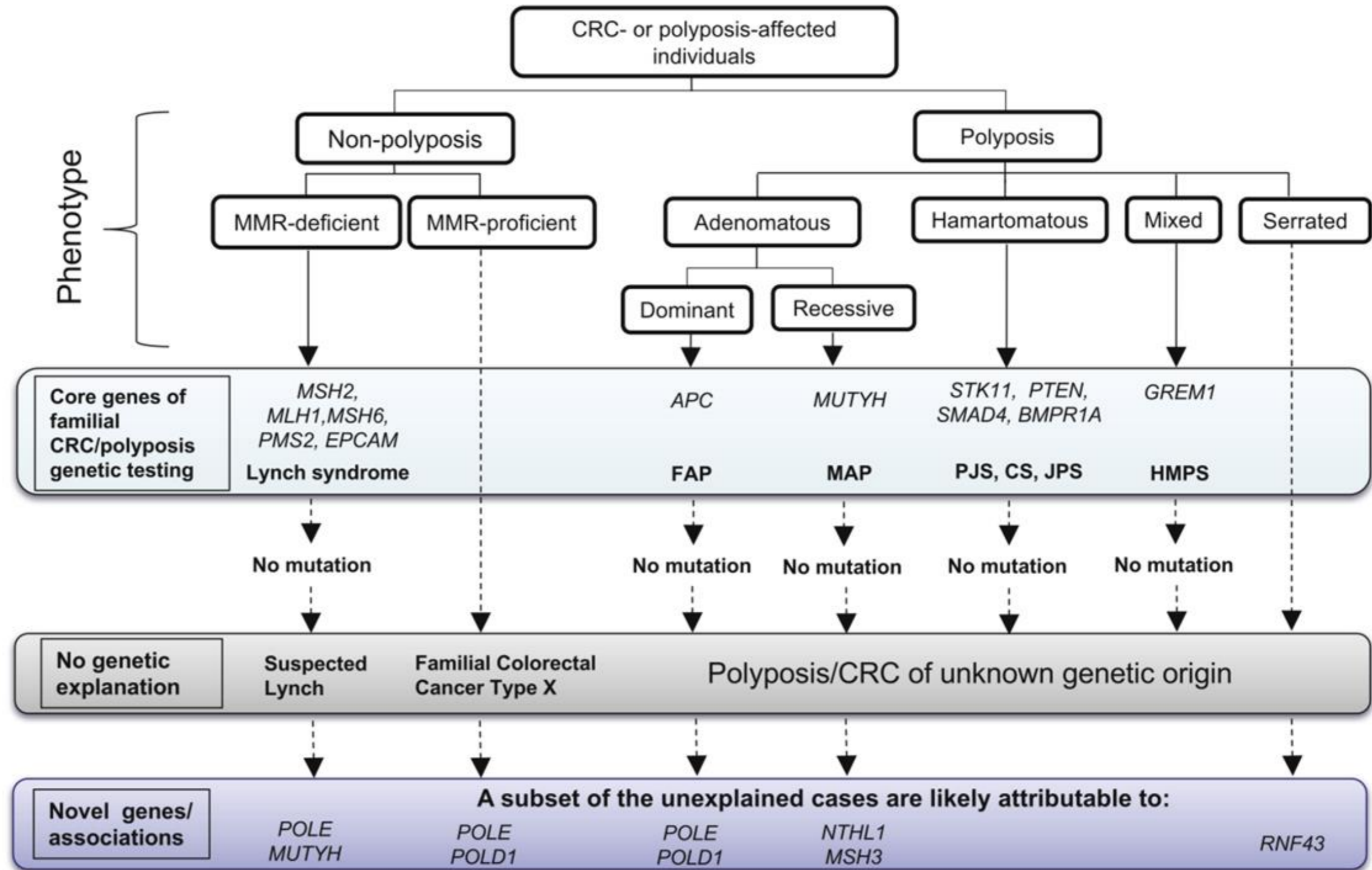
Poznamo več dednih sindromov, ki jih povezujemo z večjo ogroženostjo za RDČD

V grobem jih delimo na:

NEPOLIPOZNE (na primer sindrom Lynch)

in

POLIPOZNE dedne sindrome (na primer družinska adenomatozna polipoza - FAP)

Lorans et al, Clinical Colorectal Cancer (2018)

SINDROM LYNCH

Prevalenca 1/280

- Raki se pojavljajo prej kot v splošni populaciji (10-20 let prej)
- Nepopolna penetranca in raznolika ekspresivnost
- Povzročajo ga PR v genih popravljanja neujemanja (MMR genih)

MLH1

MSH2

MSH6

PMS2

EPCAM delecije povzročijo hipermetilacijo promotorja *MSH2*

Henry T. Lynch
(1928-2019)

Klinične značilnosti sindroma Lynch

- Pozitivna družinska anamneza
- Diagnoza običajno pred 50 letom starosti
- Več tumorjev na desnem kolonu
- Več primarnih tumorjev

- **Prisotnost tumorjev izven kolona:**

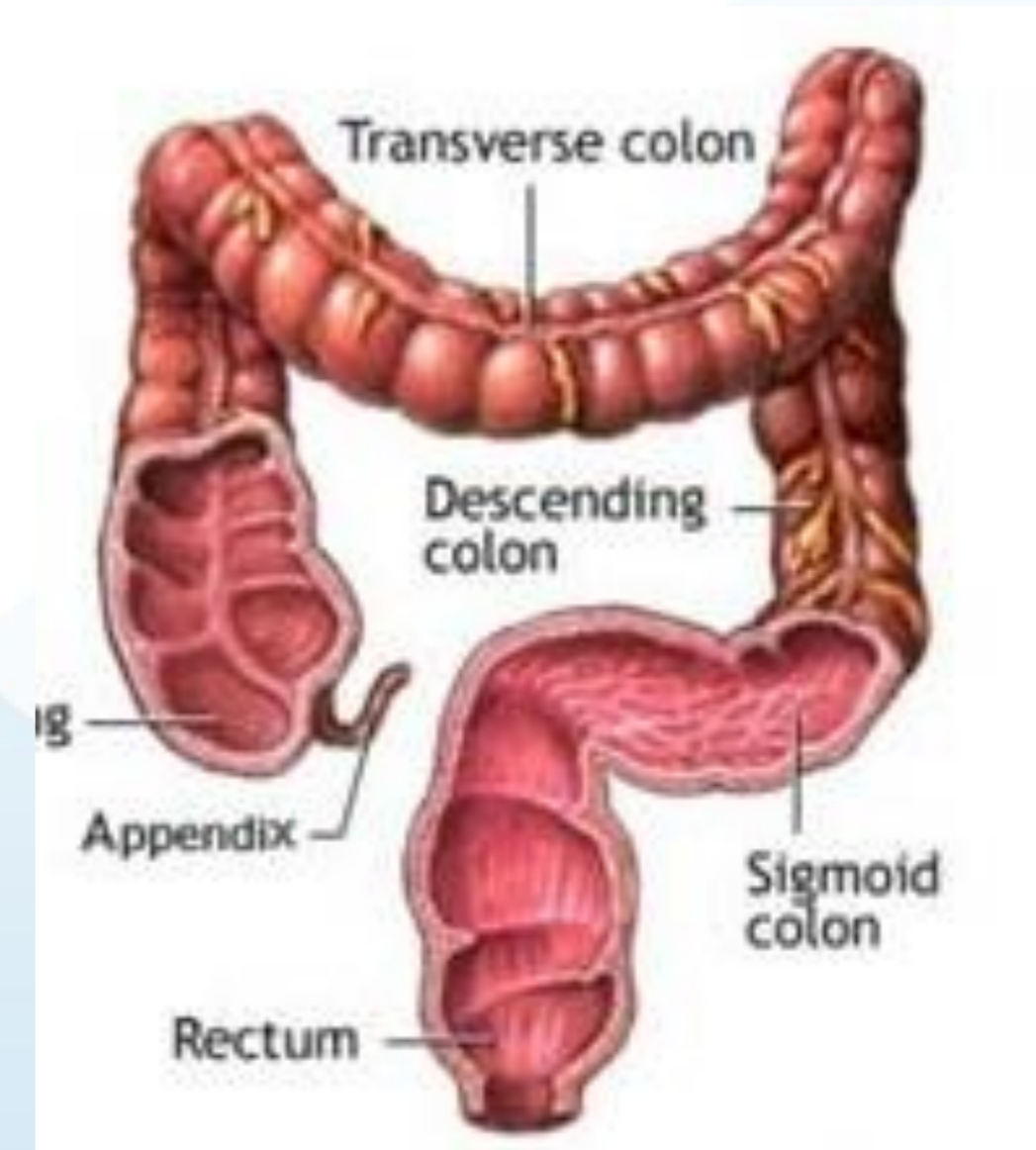
endometrij (20% - 60%)

jajčnik (9% - 12%)

želodec (11% - 19%)

urinarni, hepatobiliarni trakt (do 4%)

tanko črevo, trebušna slinavka, prostata, sebacealni ca. kože

Raki, povezani s sindromom Lynch (vir NCCN, 2023)

Karcinom	<i>MLH1</i> ali <i>MLH2</i>		<i>MSH6</i>		<i>PMS2</i>	
	ogroženost	starost ob diagnozi	ogroženost	starost ob diagnozi	ogroženost	starost ob diagnozi
Debelo črevo	52%-82%	44-61 let	10%-22%	54 let	15%-20%	61-.66 let
Endometrij	25%-60%	48-62 let	16%-26%	55 let	15%	49 let
Želodec	6%-13%	56 let	≤3%	63 let	+	70-78 let
Jajčniki	4%-24%	42,5 let	1%-11%	46 let	+	42 let
Hepatobiliarni trakt	1%-4%	50-57 let	NP	NP	+	NP
Urinarni trakt	1%-7%	54-60 let	<1%	65 let	+	NP
Tanko črevo	3%-6%	47-49 let	NP	54 let	+	59 let
Možgani/centralni živčni sistem	1%-3%	~50 let	NP	NP	+	45 let

Ukrepi pri sindromu Lynch

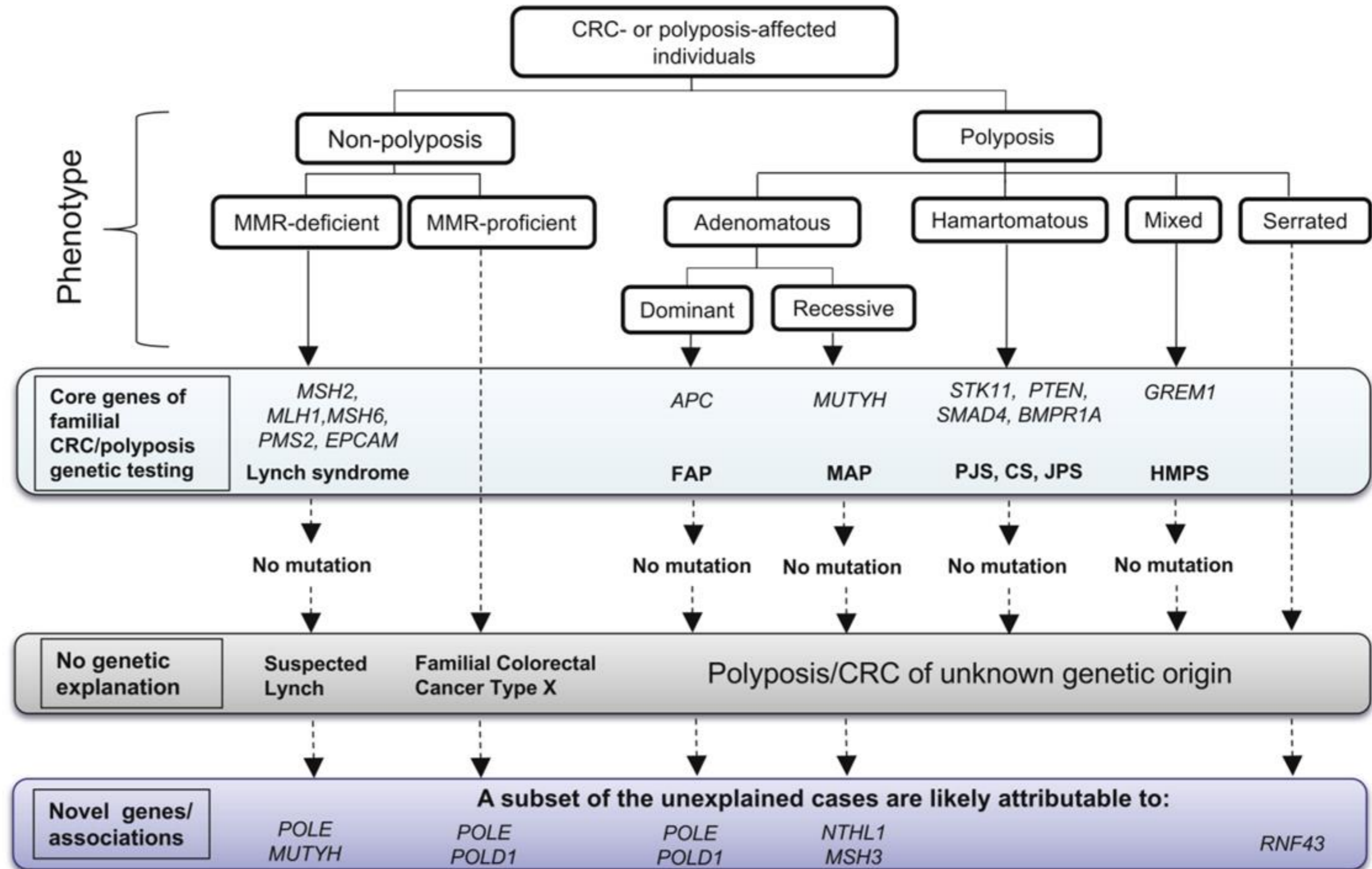
- Odvisno od okvarjenega gena
- kolonoskopija na 1-3 leta s pričetkom med 20. - 25. leti, oziroma 2-5 let prej, kot je zbolel najmlajši v družini
- odstranjevanje polipov
- izvajanje rednih kontrolnih ginekoloških pregledov
- po zaključku rodne dobe preventivna odstranitev maternice in jajčnikov z jajcevodi
- Če se v družini pojavljajo še drugi tumorji (trebušna slinavka, želodec)– preventivni pregledi še za te (ni jasnih priporočil)
- Pri bolnikih z rakom DČD - razmislek o preventivni operaciji

MERILA ZA NAPOTITEV NA ONKOLOŠKO GENETSKO OBRAVNAVO – SINDROM LYNCH (www.onko-i.si)

- v družini že ugotovljena /patogena različica);
- negativen izvid opravljenega genetskega testiranja na Onkološkem inštitutu pred letom 2014 za posameznike, ki izpolnjujejo spodaj navedene kriterije;
- če je v tumorju ugotovljena IHK izguba ekspresije MMR proteinov in/ali mikrosatelitna nestabilnost (MSI), ne glede na starost ob diagnozi; v kolikor gre za izgubo ekspresije MLH1 in PMS2, je treba pri karcinomu debelega črevesja in danke najprej določiti prisotnost hipermetilacije MLH1 promotorja in/ali mutacije BRAF V600E oz. pri karcinomu endometrija prisotnost hipermetilacije MLH1 promotorja. Njihova prisotnost kaže na sporadični tumor, določanje zarodnih mutacij ni indicirano;
- če je v tumorju ugotovljena genetska okvara, ki bi lahko bila zarodna;
- bolnik s karcinomom debelega črevesja/danke ali karcinomom endometrija, če:
  - je njegova starost ob diagnozi <50 let;
  - ima osebno anamnezo drugega raka, povezanega s sindromom Lynch*;
  - ima pozitivno družinsko anamnezo rakov, povezanih s sindromom Lynch*, pri sorodniku pred 50. letom v 1. ali 2. kolenu;
  - ima pozitivno družinsko anamnezo rakov, povezanih s sindromom Lynch, pri vsaj dveh sorodnikih v 1. ali 2. kolenu, ne glede na njihovo starost ob diagnozi;
- zdrav posameznik s pozitivno družinsko anamnezo:
  - ≥1 sorodnik v 1. kolenu s karcinomom debelega črevesja/danke ali karcinomom endometrija pred 50. letom;
  - ≥1 sorodnik/sorodnica v 1. kolenu s karcinomom debelega črevesja/danke ali karcinomom endometrija in drugim primarnim tumorjem, povezanim s sindromom Lynch*;
  - ≥2 sorodnika v 1. ali 2. kolenu z rakom, povezanim s sindromom Lynch*, pri čemer je vsaj eden zbolel pred 50. letom;
  - ≥3 sorodniki v 1. ali 2. kolenu z rakom, povezanim s sindromom Lynch*, ne glede na starost ob diagnozi.

POVZETEK: Lynch sindrom

- Gre najverjetneje za 4 različne dedne sindrome, ki so si podobni (odvisno od okvarjenega gena)
- Še vedno slabo odkrivamo nosilce preden zbolijo
- Kolonoskopija ne prepreči diagnoze raka, omogoči pa ugotovitev v nizkem stadiju
- Pomembno je poskrbeti za presejanje za rake, ki so povezani v dedni sindrom

Lorans et al, Clinical Colorectal Cancer (2018)

V primeru, da genetska ovara nastane na novo, ali pa gre za avtosomno recesivno dedovanje (pri določenih dednih polipozah), je družinska anamneza za raka ali polipozo debelega črevesa običajno **negativna**.

MERILA ZA NAPOTITEV NA ONKOLOŠKO GENETSKO OBRAVNAVO: DEDNE POLIPOZE

V družini že znana okvara v genih, povezanimi s katerim izmed polipoznih sindromov;

≥10 adenomatoznih polipov;

≥2 hamartozna polipa;

≥2 juvenilnih polipov;

≥5 seriranih polipov v debelem črevesju.

FAP

- Autosomno dominantno dedovanje
- Prevalenca 1:8500
- Skoraj 100% penetranca
- PR na *APC* genu
- pomembno je kje je PR: genotip/fenotip
- 30% na novo nastale PR (negativna družinska anamneza)

FAP predstavlja manj kot 1% vseh rakov debelega črevesa

Bolniki razvijejo več kot tisoč benignih polipov v zgodnih najstniških letih, ki lahko postanejo maligni

KLINIČNA POT – VEČSTOPENJSKI PROCES

1. Identifikacija posameznika z večjo ogroženostjo

MDT

2. **Genetsko svetovanje pred testiranjem**

3. Podpis soglasja

4. testiranje

5. **Svetovanje ob posredovanju rezultata**

6. sledenje

PREDNOSTI TESTIRANJA

- ✓ Identifikacija posameznikov z večjo ogroženostjo
- ✓ Možnost večjega nadzora, preprečevanje in zgodnje odkrivanje raka DČD
- ✓ Preventivna operacija
- ✓ Zmanjšanje zaskrbljenosti
- ✓ Ocena ogroženosti potomcev
- ✓ Možnost aktivnega odločanja o preventivnih ukrepih in spremembi življenjskega sloga

ZAKAJ JE GENETSKO TESTIRANJE POMEMBNO?

Poznavanje genetskega statusa posameznika omogoča:

- ✓ vrednotenje ogroženosti posameznika
- ✓ načrtovanje individualiziranega presejanja
- ✓ preventivnih operacij, njihov čas in obseg ter
- ✓ v primeru diagnoze raka individualizirano zdravljenje

KAKO NAPOTITI POSAMEZNIKA NA OBRAVNAVO:

VZS: 2587

ONKOLOŠKO GENETSKO SVETOVANJE IN TESTIRANJE

POSAMEZNIK POŠLJE NAPOTNICO NA:

genetika@onko-i.si

Ali pokliče na 01 5879 649 v času uranih ur:

Pon, sre, pet: 9-11h

Tor, čet: 11-13h